

Vadym Derkach

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

<https://orcid.org/0000-0002-0123-3637>

e-mail: vadym_derkach@kneu.edu.ua

ON THE MEANING OF THE TERM “GOODNESS” AND THE NOTABLE FALLACY OF J. E. MOORE

Abstract

There are counterarguments both to the objections of J. E. Moore’s argument “open question”: and to the statement of the question itself with the argument that it is impossible to reduce the essence of good (goodness) to objective characteristics (physical or metaphysical). It is shown that the meaning of the term “good” is not a concept, but a sign in a linguistic act, which indicates the relationship to a particular object in view of the accepted evaluation criterion, ie “good” means the actual evaluation (value of evaluation judgment). So it is pointless to look for an absolute measure of goodness by referring to any objective characteristics (as Moore argues), but there is also no “goodness” of goodness. The content of the evaluation criterion, on which the speaker relies, expressing his attitude to something as good is completely arbitrary and always relative. However, the adoption of a certain criterion is not neutral in terms of its consequences for those who accept such a criterion, because if such a criterion motivates actions that reduce the viability of the community that cultivates it, then the death of this community leads to the elimination of such criteria. Thus, communities are selected for mental attitudes, tested for compatibility with living conditions and competition in them for vital resources with other communities, for resistance to factors that destroy the mechanism of reproduction of the organized whole.

The presented considerations open the way for a reliable naturalistic substantiation of moral norms in the paradigm of evolutionary ethics.

Key words: J. E. Moore, open question argument, goodness, epistemology of ethics

Деркач Вадим Леонтійович

*ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

<https://orcid.org/0000-0002-0123-3637>

e-mail: vadyim_derkach@kneu.edu.ua

**ПРО ЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНА «ДОБРО» І ПРИКМЕТНУ
ПОМИЛКУ ДЖ. Е. МУРА**

Резюме

Наведені контраргументи як щодо заперечень аргументу Дж. Е. Мура «відкритого питання»: так і щодо постановки самого цього питання з аргументацією про неможливість звести сутність добра (хорошість) до об'єктивних характеристик (фізичних чи метафізичних). Показано, що значення терміна «добро» не є поняттям, а є знаком у мовному акті, який вказує на ставлення до певного об'єкта з огляду на прийнятий критерій оцінки, тобто «добро» позначає власне оцінку (значення оцінного судження). Відтак безглуздо шукати абсолютне мірило добра, звертаючись до будь-яких об'єктивних характеристик (що стверджує Мур), але так само не існує якоїсь «квалії» хорошості (goodness). Зміст критерію оцінки, на який покладається мовець, висловлюючи своє ставлення до чогось як до хорошого цілковито довільний і завжди відносний. Проте прийняття певного критерію не є нейтральним щодо наслідків цього для тих, хто такий критерій приймає, бо якщо такий критерій мотивує до дій, що знижують життєздатність спільноти, яка його культивує, то загибель цієї спільноти приводить і до елімінації таких критеріїв. Таким чином в спільнотах проходить селекція ментальних установок, що тестуються на сумісність з умовами життя та конкуренції в них за життєво необхідні ресурси з іншими спільнотами, на стійкість до факторів, що руйнують механізм відтворення організованого цілого. Представлені міркування відкривають шлях для надійного натуралістичного обґрунтування моральних норм в парадигмі еволюційної етики.

Ключові слова: Дж. Е. Мур, добро, аргумент відкритого питання, епістемологія етики

Вступ

Генезис питання, яке тут підняте — прозорий: суперечка про те, добре щось або погано вже на поверхневому рівні критичного осмислення — відразу ж після питання «а судді хто?» — породжує питання критерію оцінного судження. Виносячи оцінку якомусь вчинку або якості як хорошого або поганого, ми звіряємо цей вчинок або якість з якимось зразком і міра збігу з ним і є його оцінка. Цей зразок суть мірило цієї якості, критерій його оцінки. Відомості про когось, що дозволяють порівняти його поведінку з цим мірилом обґрунтовують і виправдовують ставлення до нього з тими висновками і наслідками, що з нього випливають. Якщо мова йде про мораль, право і соціальний контроль поведінки, то самі ці наслідки виражаються в соціальній дії, яка також спирається на виправдувальне уявлення про прийнятну міру покарання або віддяки, відплати, яку ми інакше називаємо справедливістю. Справедливість також суть оцінна характеристика, яка спирається на певний критерій.

Але яким чином ми можемо обґрунтувати самі ці критерії? На якій підставі певний зразок слід прийняти як безсумнівний і загальнозначущий еталон? Чи можливо обґрунтувати вибір критерію загальнозначущий способом?

Отож, як міркують, потрібно визначити певний стан справ, який суть благо як таке. Цей стан справ — щось спільне й істотне для всіх тих окремих випадків хорошого і його протилежності — поганого. Тобто слід встановити суть ознаки «хорошості» в понятті. Це поняття має бути уможливно ясным і зрозумілим для будь-кого, хто його осмислить, а й отже воно буде загальнозначимим з логічною необхідністю для будь-якого «раціонального агента». А далі залишається лише прикладати цю мірку до життєвих ситуацій, до задумів і правил, оцінюючи їх як хороші або погані, завжди, зрозуміло, надаючи перевагу хорошому перед поганим.

Ця тема проходить лейтмотивом історії етики і його як засадниче питання Дж. Е. Мур формулює як питання сутності добра, або «хорошості» (goodness) [1].

Далі я покажу, що це питання є надуманим і добро немає сутності в силу того, що це слово взагалі не позначає ніякого предметного класу і поняттям не є. Його «поняттєподібність» — це побічний продукт мов, в яких граматичний іменник використовується там, де слід було б використовувати іншу конструкцію, але яка зазвичай граматично не виділяється. Чому так — винесемо це питання за дужки.

Проте один вельми показовий приклад я розберу саме як зразковий, в тому числі і тому, що його дуже часто беруть до уваги там, де говорять про «натуралістичної помилку» і він взагалі важливий для розуміння ходу думки адептів і критиків етичного реалізму в його натуралістичній версії.

Йдеться про вже згадану роботу Дж. Е. Мура «Принципи етики», в якій її автор бачить своє головне завдання в тому, щоб визначити оту «хорошість» як істотну ознаку і критикує всіх тих (а це тисячолітня історія), хто намагався звести «добро» до якоїсь об'єктивної властивості. Огляд дискусій, пов'язаних з цією роботою можна знайти зокрема в [2; 3; 4].

Метод дослідження

Я виходжу із того розуміння змісту філософського дослідження, де воно трактується як побудова методу в осмисленні певної проблеми шляхом детального розбору значень вживаних термінів, синтезу понять, формулювання запитань, виявлення суперечностей і вузьких місць в теоретичних побудовах і в ході мислених експериментів та ведення ланцюжків аргументів прояснюються підстави, на яких обґрунтовується достовірність висновків. Таким чином, філософське дослідження є саме для себе метод-в-собі.

Розгляд питання

Суть побудов Мура — не переказуючи детально його досить об'ємної праці — така. Мур перш за все проводить відмінність між оцінними судженнями типу «те-то і те-то — добре» і визначенням критерію оцінки. Тобто розкриття змісту критерію оцінювання та саме оцінне судження з пред'явленням цієї оцінки — принципово різні думки. І в зв'язку з цим Мур стверджує, що питання «хорошості» як такої — це питання «відкриті». Закритим питанням він називає таке, відповідь на яке ясна з самого змісту питання для будь-якого, хто розуміє цей зміст. Наприклад, якщо я запитаю: «Мені стало відомо, що хтось В. одружився, але от цікаво, чи є він холостяком?», то таке питання закрите. Той, хто його задає, або не розуміє значення вживаних слів, або навмисно ілюструє змістовно абсурдне питання. Є, правда, нюанс. Закритість питання не тотожна очевидності відповіді на нього для будь-якого даного випадку. В силу обмеженості наших інтелектуальних ресурсів здатність швидко обробляти нами відомості має свій критичний поріг. Деякі «очевидні», здавалося б, відповіді ми просто не в змозі прорахувати в прийнятний час. Скажімо, навряд чи хто здатний помножити в думці два довільних десятизначних числа, хоча ясно, що в самому змісті цього завдання вже наперед визначена однозначна відповідь на нього. Але будь-яка математична задача, — а як такі всі сформульовані коректно математичні задачі суть закриті питання, — «миттєво» вирішується з «очевидністю» агентом, інтелектуальна міць якого достатня для цього. Все питання тут зводиться до тієї кількості операцій, які необхідні для розв'язання, включаючи сюди і енергію для виконання самих дій (обробки сигналів). Просто кажучи, якщо супер-потужний інтелект розпізнає мову, на якому сформульовано таке питання, то аналітично він з отриманих умов, і тільки з них, здатний вивести відповідь на нього засобами цієї

мови. Інакше це буде означати, що цей пристрій мовою як такою не володіє. Виснування відповіді на закриті питання вимагає, зрозуміло, часу і витрат, але в масштабі швидкості процесів обробки сигналів людиною воно буде здаватися миттєвим, точно так само, як нам здається, що ми миттєво упізнаємо знайоме обличчя в натовпі або миттєво, як спалах, схоплюємо якусь думку.

Таким чином, відкритість питання рівнозначна відсутності такої аналітичної процедури, виконання якої забезпечує обґрунтування логічної необхідності відповіді на це питання. (Мур, зрозуміло, викладав свої міркування інакше, однак я не намагаюся тут коментувати працю Мура в буквальному викладі).

Отож, Мур вважає, що відповідь на питання «що таке добро як таке?» залишається відкритим при будь-якій кількості представлених оцінних суджень типу «те-то і те-то — добре». Інакше кажучи, з «good» неможливо вивести «goodness». Чому? Тому, що всякий раз ми можемо поставити осмислено питання щодо будь-якого такого судження «а чому це — добре?» Покладаючи що-небудь у якості мірила добра, я можу осмислено задати питання, а чому саме до цього мірила зводиться добро, сумніватися, чи варто саме його брати як мірило. Говорячи іншими словами, з опису будь-якого об'єкта неможливо вивести критерій, на який покладається той, хто оцінює цей об'єкт. Цінність не тотожна оцінюваному.

Оскільки опис об'єкта, — не важливо, чи йде мова про щось дане в чуттєвому досвіді або лише умоглядно покладається, — звернений або до дійсності, або до можливого існування, то з буття як такого не слідує оцінка чогось того, що є. Через прикре непорозуміння, висновок з опису об'єкта цінностей, на підставі яких він оцінюється, Мур назвав «натуралістичної помилкою», певно що маючи на увазі судження про природу як логічно необхідну підставу для введення критеріїв оцінки. Це перегукується з відомим зауваженням Д. Юма про відсутність логічно необхідного переходу від суджень, що описує деякий дійсний стан справ до суджень, що приписують цьому стану справ з необхідністю бути таким, зокрема морально зобов'язальних приписів діяти певним чином, «зобов'язальності» як такої (ought to) [5].

Більш узагальнено, будь-яка уявна можливість, тобто множина альтернатив, не може бути зведена до єдиного варіанту необхідним чином просто формулюванням цього варіанту, безвідносно і безумовно. (Між іншим, можна показати, що Кантові докази антиномічності метафізичних побудов зводяться по суті саме до цього).

З цих міркувань Мур приходять до висновку, що добро суть ні-до-чого-не-зводимо-щось-таке. Це схоже на те, якщо б хтось спробував з опису червоних предметів вивести чуттєву даність (квалію) червоності. Скільки б ми не описували властивості червоних предметів, вони не дадуть відчуття

почервоніння того, хто не здатний його пережити як якусь ні до чого не зводиму даність. Навіть якщо ми виявимо об'єктивно відтворені щоразу умови переживання червоного, наприклад, подразнення певних рецепторів на вході світлом з довжиною хвилі 700 нм цілісного зорового аналізатора людини — це не буде відповіддю на питання що таке «червоність». Якщо нам дана вся сукупність відомостей про те, як випромінювання діє на мережу нейронів, в найдрібніших подробицях описані всі перетворення при передачі сигналів в цій мережі, всі шляхи в цій передачі і повна цілісна картина всього цього, крім однієї деталі — те, що цьому випромінюванню відповідає «внутрішньо» переживання почервоніння, ми цю деталь ніяк не відтворимо з отриманих відомостей без прямої вказівки суб'єктом свого відчуття. Ба більше, ми не зможемо довести, що червоність у кожного, хто називає лцю от пляму червоною — одна й та само. Узгодженість свідчень говорить лише про те, що об'єктивні властивості сприйнятих предметів розрізняються суб'єктами сприйняття однотипно, але це не виключає того, що кожному з них можуть відповідати нетотожні квалії. Мур по суті тлумачить «хорошість» саме у такий спосіб — як кваліативну даність.

Критики Мура напірали на те, що він нібито не врахував, що тотожність двох смислових конструкцій може бути доведена на підставі того, що вони співвідносяться з одним і тим же і тому з одного випливає інше. Причому мова йде не про поєднання у всіх аналогічних носіях двох різних ознак, як наприклад в судженні, що всі істоти, що мають серце, мають і нирки, а саме про рівнозначність самих властивостей. Хрестоматійний приклад тут — це твердження, що вода (як рідина з відомими властивостями) суть тотожна воді як речовині з хімічною формулою H_2O . Однак це заперечення не по суті, до того ж воно ще й помилкове.

Така критика позиції Мура спрямована на те, щоб показати, що певний стан справ тотожний критерію добра, тобто «бути благом як таким» об'єктивно тотожне якомусь «бути» (певним чином). І ця «сутність» може бути відкрита або емпірично (як на цьому наполягають натуралістично орієнтовані моральні реалісти), або умоглядно визначена як поняття, що містить в собі критерії блага як такого, або зрозуміла як закон, який пред'являється в одкровенні вищим законодавцем або вищим розумом. (При цьому ці «або» не варто розуміти як взаємовиключні).

Однак якраз проти цього і заперечує Мур, вказуючи на відкритість питання чому саме ця «сутність» суть «хорошість». Мур щоразу підкреслює, що будь-який зміст опису якогось стану, як, наприклад, задоволення, щастя, процвітання, — взагалі, все, що завгодно, — не тотожне добру як такому (хорошості). Це не виключає і не суперечить тому, що ми можемо прийняти твердження, що задоволення — це добре, процвітання — також добре тощо. Однак все це — не критерії хорошості.

Приклад з тотожністю води і H_2O як аналогія добра і якоїсь його об'єктивної сутності слабкий ще й тому, що терміни «вода» і « H_2O » ми відносимо до однієї і тієї ж субстанції (в аристотелевому сенсі) як різні аспекти досвіду, різні сторони наших дій і спостережень, зчеплені між собою. Але, зрозуміло, щоб ототожнити всі ті прояви, які теоретично описані як «молекула з двох атомів водню і одного кисню» з тим комплексом ознак, на підставі яких ми ідентифікуємо «воду», то раніше і перше, і друге змістовно має бути визначено. Причому знати, що воді відповідає речовина, що описується формулою H_2O , можна тоді, і тільки тоді, коли відомо, як розпізнати воду серед всього іншого. Вводячи поняття субстанції як носія ознак, в якому вони зчеплені як визначальні її атрибути, ми, однак, не зводимо її до цих ознак (тепер уже всупереч Аристотелю, а скоріше в тому розумінні, яке вкладав В. І. Вернадський в поняття природного тіла). Тим самим припускаємо, що можуть бути ще й якісь інші властивості ось в цьому, що ідентифіковане нами як певний зразок. Точно так само ми можемо відкривати невідомі нам раніше органи чи біохімічні процеси в розпізнаних нами видах живих істот, і ці відкриття можливо приведуть навіть до зміні таксономічної схеми. Логічна класифікація тут лише вторинна описова конструкція відомого нам розмаїття й допустимих аналогій, підтверджених в досвіді (як щось правдоподібне, гіпотетично прийняте).

Але з відомостей про молекулу таку-то (наприклад, H_2O) ми нічого не могли б вивести додатково, якщо ці відомості винести за рамки відомого досвіду. І ніякого логічного підстави немає в ототожненні води і H_2O . Навіть більше того, строго кажучи, моя впевненість в тому, що рідина ось в цій чашці, з якої я п'ю таку H_2O , — це предмет віри, на підставі якої я приймаю аналогію (а не навпаки, аналогія, яка зміцнює мою віру). Це відома мені інтерпретація накопиченого досвіду, яку я приймаю і яка формує мої очікування. Але немає нічого суперечливого в тому, якщо я уявлю собі, що типові зв'язку в світі змінилися іншими або що в якомусь іншому світі існує водень і кисень, але породжена цими елементами речовина ніяк не схожа на воду в нашому світі. Якщо ж я хочу зафіксувати саме тотожність води і її молекулярної формули як поняття, синтетично, в якому мислений саме такий тип зв'язності (для будь-яких можливих світів, незалежно від того, існує в них такий тип зв'язку чи ні), то це довільний синтез поняття, а аж ніяк не логічно необхідна тотожність ознак дійсних об'єктів. У нашому світі цьому поняттю відповідає відтворюваний, регулярно повторюваний, тип досвіду, що дозволяє нам впевнено зіставляти модель молекулярної будови з відомими речовинами, поєднуючи цю модель в більш цілісне уявлення про об'єкти світу.

Але якщо переносити ці побудови на модель «добра», то нам потрібно було б знати заздалегідь, що є добро, щоб розкрити деякі його інші властивості, спочатку не очевидні. Якби ми не могли ідентифікувати воду, то й

не було б ніякого сенсу в твердженні, що вода — це H_2O . Саме це і стверджує Мур: для того, щоб вираз на кшталт «задоволення — це добре», потрібно знати, що таке добре і що таке задоволення. І навіть якщо завжди, де є задоволення, ми ідентифікуємо його як щось хороше, це не означає, що задоволення (чи щось ще) визначає сутність добра. Так само, аби сказати, що відчуття червоного кольору виникає щоразу, коли на сітківку потрапляють електромагнітні випромінювання з довжиною хвилі 700 нм необхідно мати відчуття «червоності». І очевидно, що «червоніння» не тотожне ані випромінюванню, ані будь-яким характеристикам зорового аналізатора, адже знаючи все це, як уже говорилося, але не маючи досвіду чуттєвого переживання «червоності», будь-які висловлювання, які ототожнюють її з чимось будуть безглуздям.

Це багато в чому перегукується з раніше висловленими Д. Юмом міркуваннями, в яких він мораль пов'язує з якимись почуттями, пережитими нами в зв'язку з тим, що відбувається, приблизно так само, як ми переживаємо біль чи радість. Відповідно, щось погане або добре тільки в тому сенсі, що існує хтось, хто певним чином відчуває почуття в зв'язку з якимось об'єктом. Однак сам по собі цей об'єкт не є ані поганим, ні хорошим. З цих міркувань пізніше були розвинені кілька подібних теорій цінності, де певна цінність тлумачилися як своєрідна квалія відношення суб'єкта до об'єкта, а саме поняття цінності — як таке відношення, яке породжує відповідні переживання у суб'єкта в зв'язку з тим, що об'єктивно відбувається. Але з точки зору зовнішнього спостерігача, саме це відношення суб'єкта до об'єкта, при якому суб'єкт об'єктивується і представлений як «пристрій», у якого породжуються певні стани при певних взаємодіях — є відношенням об'єктивним. Біль, наприклад, це те, що об'єктивно виникає в певним чином організованих істот у відповідь на певний клас впливів, наприклад, опік або сильний тиск, розрив тканини etc. Так само щось об'єктивне ми об'єктивно ж переживаємо як щось хороше, тому що ми так влаштовані, така наша природа. В силу цього Мур, який вбачає натуралістичну помилку в ототожненні добра з якимись об'єктивними якостями, осягненими фізично або метафізично, насправді апелює саме до природи людини, оскільки інакше зрозуміти в чому ж якість цієї ні до чого не зводимої квалії «хорошості» неможливо. Людина залишається тією протагоровою мірою, без якої поняття добра і зла сенсу не мають. Різниця тільки в фокусі сприйняття: якщо я від імені першої особи переживаю щось як добре чи погане — то це моє суб'єктивне переживання, якщо ж я рефлексую своє переживання з точки зору спостерігача за ним, то воно стає об'єктивною подією, в регулярній відтворюваності яких я можу углядіти якусь об'єктивну закономірність. І так само я можу проектувати в інших свої переживання, очікуючи, що в подібних обставинах вони будуть переживати подібні квалії, все одно, чи йде мова про колір, біль або «добро».

Або інтроектувати (включати в себе) переживання, емпатувати, спостерігати за тим, що відбувається з кимось і як би разом з ним відчувати його шкірою, бачити його очима і міряти його «добром».

Зауважимо, що стосовно оцінки висловлювань як справжніх (тобто відповідних «істині», дійсному стану справ) виникає подібна ж картина. Адже для того, щоб оцінити щось як справжнє, потрібно, умовно, в одній руці тримати модель (подобу чогось), а в іншій — власне отой справжній стан справ, тобто знати його безпосередньо. Ця конструкція працює в разі показань свідків, коли ми припускаємо, що людина щось знає, але може або приховати відомості, або спотворити їх, збрехати, або щиро повідомити, тобто сказати правду, зізнатися. Але щодо пізнання питання якраз в тому і полягає, що справжній стан справ невідомий, тому нам потрібно щось усвідомлюване, що буде прийнято за достовірне. Однак було б безглуздо говорити про якусь не редуковану ні до чого «істинність», яку ми прямо osiąгаємо якимсь дивним способом.

Таким чином, якщо критика Мура не працює в тому відношенні, в якому критики думають, що спростували Мура, проте він все ж не правий у своєму тлумаченні добра і натуралістичної помилки.

Справа в тому, що термін «добро» зовсім не є позначенням поняття, і ніякої сутності добра, «хорошості» як властивості не існує зовсім. Слово «добро» — це знак, комунікативний сигнал, назва оцінки, яка сама по собі є мовним актом, що виражає відношення мовця до чогось з точки зору прийнятого ним критерію оцінки. Цей критерій оцінки (в мові) — це віртуальна змінна, конкретний зміст якої мається на увазі, але не визначений, його потрібно підставити, щоб отримати відповідне дійсності судження. Зазвичай ми розуміємо, що якщо людина погоджується, дає своє добро, якщо щось прагне здобути або зберегти щось, хоче перебувати в якомусь стані або уникнути якогось іншого, то у всіх цих випадках мається на увазі якийсь позитивний полюс, протиставлений альтернативним можливостям. Цей позитивний полюс ми і називаємо «хорошим». Залежно від контексту «хорошість» можемо називатися близькими за змістом словесними позначеннями, яких в кожній мові — сотні.

В силу цього «добро» передбачає подвійну відносність: по-перше добро завжди для когось добро, по-друге, добро завжди добро щодо прийнятого кимось критерію.

Більш формалізовано, будь оцінне судження може бути виражено у вигляді:

{ (Особа: Критерій) [Опис] } = {Оцінка}, тобто в повній формі воно містить описову частину (те, що оцінюється), покажчик на особу (того, хто оцінює), та має на увазі прийнятий особою критерій оцінки і висловлює значення (власне оцінку). При цьому оцінне судження як таке може бути рівнозначно виражено через предикат «оцінювати», тобто дію звірення

оцінюваного об'єкта з критерієм оцінки зазначеною особою, висловлюючи результат цього звірення проголошенням оцінки. Оцінка завжди має полярність, що вказує на ступінь близькості оцінюваного об'єкта до критерію. Відповідно, тепер уже як описова конструкція, що стосується дійсного стану справ, оцінне судження має значення «істина», якщо особа дійсно висловило в мовному акті оцінку, тобто відбулася подія оцінювання, яке з необхідністю передбачає прийняття критерію особою і виконання ним процедури звірення об'єкта оцінювання з цим критерієм. Інакше кажучи нам потрібно розрізнати два різних значення (в цьому контексті): істиннісне — сам факт того, що хтось оцінює щось так, які він це робить і ціннісне — зміст критерію, з яким хтось зіставляє дійсність.

Зауважимо, що критерій оцінки, або, інакше, цінність, задає і полярність власне оцінки (маючи на увазі що близькість суть умовний плюс), і критерій як такий — то, що саме є тим еталонним станом справ, з яким проводиться порівняння. В якості критерію може бути прийнятий якийсь конкретний цілісний зразок, де максимальне «добре» — це найбільш точне повторення цього зразка, найбільш повна йому відповідність. Але також критерій може бути представлений через абстрагування деякого аспекту еталонного зразка і на цій підставі побудований комплексний критерій, що складається з поєднання таких абстрактів, кожен з яких вказує граничний стан, який і є точкою відліку, яка задає полярність оцінки. Такий критерій вже є результатом ідеалізації, або, інакше, — ідеалом, якому вже ніщо дійсно наявне не відповідає, як ніякий предмет приблизно трикутної форми не відповідає трикутнику як такому (ідеальному об'єкту). Ідеал, як будь-який ідеальний об'єкт, має свої об'єктивні властивості, задані в його визначенні, але важливо пам'ятати, що як цінність він завжди є конструкцією особи, оскільки тільки прийняття критерію в оцінюванні робить його таким. Він завжди суб'єктивно-релятивний.

Важливо також, що добро, «хорошість» — це не критерій, не ідеал, що не опис об'єкта, а саме абстракт будь-яких оцінок, що позначає позитивний полюс. Змістовно щодо будь-яких об'єктних властивостей, добро — якщо навіть і побудувати поняття «хорошості», що позначає вказану абстрактну властивість класу будь-яких оцінок — порожнє. Як вже говорилося — це віртуальна змінна, що лише має на увазі підставлення якогось — будь-якого прийнятого — критерію оцінки. В силу цього ніщо з психічних (умовно «внутрішніх») станів, так само як ніщо з станів умовно «зовнішніх» не визначає еталонний зразок незалежно від акту прийняття критерію особою. «Добро» ніякої об'єктивної «сутності» не має. Так само, хорошість — всупереч Муру — не є і якоюсь особливою квалією. І не виражає нічого «внутрішнього», це не емоційний стан.

Чи означає це повне свавілля щодо критеріїв «добра і зла»? (Саме цього найбільше бояться філософи, всіляко лаючи «релятивізм»).

Тут все питання в тому, що ми розуміємо під «свавіллям». Якщо розуміти логічну можливість що завгодно прийняти за критерій оцінки, задавши її полярність — то так: ніякої логічної необхідності віддати перевагу одному критерію щодо інших не може бути. Але це не означає, що життєво розумна істота буде користуватися цим свавіллям. Життєві потреби обмежують прийняті критерії оцінки так, що виживають тільки ті, хто слідує критеріям, які сприяють цьому виживанню. Тобто ті істоти, які ставлять перед собою цілі, досягнення яких руйнує їх життя, знижує їх стійкість, знищує життєво-необхідне для них середовище їхнього проживання, призводить до закостеніння і нездатності змінюватися адекватно до постійно змінюваних умов — гинуть. І разом з їх смертю вмирають і їхні цінності, які надалі не відтворюються. Це і є еволюційна логіка динаміки цінностей, прийнятність яких тестується тими життєвими наслідками, які породжує прийняття їх живими істотами.

Відносно етики, таким чином, питання «добра і зла» — як це не парадоксально може прозвучати — питання тривіальне. Прийнята спільнотою моральна норма, моральна цінність, і задає мірило «добра». Якщо ж ми ставимо питання — а це основне питання етики — прийнятності тих чи інших норм, встановлення цінності (тобто прийняття критерію), — то це не питання сутності «добра і зла». Це питання дослідження життєвих наслідків прийняття відповідних точок відліку. Які можна оцінювати як завгодно, але не всякі прийняті як значущі способи оцінки сумісні з життям.

Висновки

1. Трактування Дж. Г. Муром як «натуралістичної помилки» міркувань, які зводять «хорошість» до певної об'єктивної характеристики саме є помилковим, оскільки «хорошість» не є взагалі певною змістовною якістю.

2. Термін «добро» позначає позитивний полюс (схвальну оцінку) в судженні, де критерій — віртуальна змінна. Підставляючи замість неї прийнятий особою критерій оцінювання, отримуємо змістовне оцінне судження, яким виражається ставлення особи до певного стану речей у прийнятій нею ціннісній системі координат.

3. Добро завжди для когось добро; безумовне добро — оксюморон.

4. Обґрунтування прийнятності критерію оцінювання, його вибору, неможливо здійснити суто аналітично. Ті спільноти, які приймають критерії (цінності), не сумісні з життям, гинуть разом зі своїми цінностями.

Список посилань

1. Moore, G.E. *Principia Ethica: revised edition*. Thomas Baldwin, ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.

2. Piervincenzi, William G.E. Moore's Naturalistic Fallacy and Open Question Argument Reconsidered, University of Rochester Rochester, New York 2007
3. Hurka, Thomas, "Moore's Moral Philosophy", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2015 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2015/entries/moore-moral/>>.
4. Sayre-McCord, Geoff, "Moral Realism", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/win2020/entries/moral-realism/>>
5. Hume, David. A Treatise of Human Nature (1739-40). Available in the Public Domain at <http://www.gutenberg.org/etext/4705>

References

1. Moore, G.E. Principia Ethica: revised edition. Thomas Baldwin, ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
2. Piervincenzi, William G.E. Moore's Naturalistic Fallacy and Open Question Argument Reconsidered, University of Rochester Rochester, New York 2007
3. Hurka, Thomas, "Moore's Moral Philosophy", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2015 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2015/entries/moore-moral/>>.
4. Sayre-McCord, Geoff, "Moral Realism", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/win2020/entries/moral-realism/>>
5. Hume, David. A Treatise of Human Nature (1739-40). Available in the Public Domain at <http://www.gutenberg.org/etext/4705>

Стаття надійшла до редакції 22.02.2020

© Деркач В.Л., 2020